

Славен Радовановић

Путници за Никеју

У част цару над царевима

Св. Константину и његовом знаку победе

аутор

Шта да напишем — на кончини нашег пута из Никеје? Доста тога се пресабрало у Дому наше вере. Ево, бележим танком мисирском трском: ја, Никодим, пребег из Феникије, сиромашни ученик кога је прихватио под кров у крило вере, старац Артемије Публије из Мармарике.

„Припази, сине, како пишеш!“ — упозоравао ме је дивни старац за свог земног живота. „Јер, Реч Божија, која у почетку беше у Бога, не беше у множини речи; ни у набрајању, нити у празнословљу — већ бејаше једна једина Реч која обухваташе мисли којима нема броја и све оне беху у близини Господа! Зато и ти имај на уму близину Бога и не празнослови — већ испиши о истинском учењу. Знај сине, речено је, Антихрист ће доћи у људско време преко бездана. Прекорачиће преко њега као преко моста, јер ће бездан бити испуњен лажним књигама пуних гада и превара и опачина какве свет није видео од свога Постања! И свака ће ружити Име Господње! Биће књиге пуне гноја сатанскога и мржње на Господа: утркиваће се која ће од њих више гада да избљује из себе и све ће се звати лажна јеванђеља нађена у пустињама и пећинама безбожништва!“ Сведочим најстрашнијим и најлепшим знаком који везује небо и земљу: да сам имао пет година кад на љути огањ ставише, грозни Римљани и њихов Тиберије, све наше Цркве — од Ефеса до Галилеје. Моји родитељи, трговци платном, за време тог страшног огња избегоше у Александрију. Као скривени хришћани ту своје душе испустише у онај светли дан, промислом Господњом, кад цела област Мармарике сазнаде за Галеријев едикт, којим је дато право Рибарској Вери по свој Цезарији.

„Цела васељена је у знаку Христовом, на ред дође да га признају и крвави цезари“ — певушио је стари Артемије, мувајући се тог јутра по александријској пијаци. У метежу, нашао се са својим учеником Атанасијем из Сидона, пазарећи за малу општину хришћана, која је живовала у блиском залеђу Александрије, месту удаљеном од Три Посвећене палме. Исприча ми Атанасије како му се обратио Артемије, спазивши ме у плетеној корпи како ме крчмар продаје, не би ли намирио трошарину мојих умрлих.

„Атанасије сине, као што наша мала заједница у Господу не може без својих свагдашњих потрепштина, тако се ни ми данас нећемо вратити нашим а да не купимо овог детића-роба, у знак сећања на овај дан кад чусмо цезаров проглас. Не заборави, синко мој, Хришћани ће изаћи из својих пећина и бити на земљи у дане Другог доласка Господњег и зато понесимо овог голуба, овог весника победе нашим у брда!“

О, Господе!, над војскама анђелским и над родом људским — од тих Артемијевих речи једва да је истекло четрнаест људских година, као четрнаест пламичака, у огромној тами времена које нам тек предстоји; а толико, Господе, многобожаца око нас, кумира великих и малих, лажноглагољивих трговаца свакаквих исповеди напасника и недостојних, тирана у сваком селу, разбојника за трпезом, прождера и кривоклетника! Ево и времена за које кажу да је последње макар и на трен, Арија ђакона Александријске цркве и његове гадне јереси о два бога који пребивају у светлости и тами!

Али, све ће прогутати дим и огањ, и све следеће који буду насрнули, само ће Његова Црква остати — то су биле речи старца Артемија из Мармарике, мог добротвора у Христу, једног од најхристоликијих у Александријском залеђу, а ми веровасмо његовим созерцањима! Да ће се наша вера издићи у висине све до царских престола, да ће је хиљаде хиљада исповедати, да неће бити обала, на земљи где се она неће излити; и да ће старо држати једино гатари у тајности, и ретке жабе и скакавци светског знања. Облак сведокâ долази нам у сусрет да би објавио позив целоме свету и тада ће мало њих видети како Господ ратује у име праведника који ће ћутати; а њих две биће најгоре: Римска ће се црква дохватити мача а Лаодикијска ће бити

млака у вери као магарећа мокраћа. Бачено у прах — три пута ће се подизати Златно Теле пре него трубе затрубе Други долазак Господњи. Сва три пута Мамонија ће бити страшна јер ће човечанство бити слепо и глуво за учење о Господу. Све док Камен од угла, чији су темељи на јединој Истини, не баца царства овога света у прах прахова. „Стари Артемије улази у године и сав гори од превелике жеље за нашом победом, те не зна шта говори“ — саблажњавали смо се дошаптавајући се између себе.

Но, овде бих завршио своју саблазан; мисао задојену сумњом у учитељеве речи о Камену од угла који ће разбити царствâ земаљска и о Римској држави коју људско око није видело у том граду где цезари лочу људску крв — и да започнем причу о Благодетивом Артемију из Мармарике, нашем путовањуза Никеју, и о старчевом одласку у Чисту Светлост, далеко од ове Долине Плача.

*

Има томе времена: прочу се по свој Мореји, и уздуж по морима Јелиније, све до Рима, а на исток све до Иверије — како Александријском црквом бесни гадна јерес: некакав ђакон, проклетим именом Арије, трује хришћане држећи јавно до своје вере у два бога. Убрзо, његово опако двојство стаде хулити тврдећи да Христос, Син Господњи, који би са својим ученицима по Јудеји у оне дане и који пострада за људски род, није онај прави. И да је прави (плазила се гадно јерес) Син Божији пристао да прими на се материју телесног, а да је оном лажном препустио страдање на Крсту. Оприродама Оца и Сина изрече краставе лажи пуне злог духа, као о нечему толико различноме по коме испаде да је Син Господњи обична пропадљива твар. Тај проклети Арије изрече низ опачина о Часном Крсту назвавши га обичним дрветом на коме је распет човек као лажни бог и тиме плуну на жртву Господњу и на Његово страдање за искупљење грехова људских.

Због тог ђавоиманог учења подиже се све што је било у вери и у знању о њој те крете да у Никеји суди тој змији у мантији александријског ђакона, за ког су тврдили (они који га лично познаваше) да је био насељен легионом демонским чије је име било: Таштина свих таштина, од Адама Еденског до Арија Александријског!

Тако позив, ношен крилима вере, стиже и у области око Мармарике, да се у знању одабрани из њених околних општина покрену за Никеју где ће се у наречени дан (а на Велику Недељу) отворити Први Васељенски сабор свих хришћана. На том Сабору треба разобличити гнусну јерес аријанску и, пред свим светским и помесним црквама, потврдити неразрушивувезу између Оца и Сина и Светог Духа без које нема васкрсења, нити новог Неба и нове Земље. Тај глас о Никеји зби се триста двадесет и пете по рођењу Господњем — и ми, по првим озеленилим маслињацима, кренусмо једрењаком на дуг пут морима, е да би смо упитали, баш онако како је говорио учитељ Артемије, тог шугавог мулца Арија: Како та обична пропадљива твар, рођена од жене, грешне још од Адама, траје већ триста двадесет и пет година, и како то да ће трајати на векове векова?

Данима бисмо по сухоти и по води; пут беше далек, пун опасности а крај му нисмо назирали. Но нама је било суђено, како нам је сведочио учитељ Артемије, да ћемо стићи сигурно и срећно на циљ, јер пред сваком опасношћу која нас је очекивала на том путу за Никеју Витинијску ангели Господњи саградише гнезда браће наше у вери, те су нас у њима сачекивали хришћани, скривали и бодрили да истрајемо у том путу за праву реч Божију. Хвала топлим домовима њиховим, хлебу и риби њиховој, и нека Господ држи светило вере њихове у векове! Још на прилазима Александријској луци захвати нас река Мармарићана који су пристизали са свих страна да испрате своје — доле на плавој пучини луке беласала су се једра бродараца очекујући путнике. Тога јутра прочу се глас да је неколико насртљивих гнусних јеретика александријског ђакона вређало колону путника, и да су их ови побацили с високих литица у море, уз гласне повике: Ако је Марија, обична жена, родила Господа Бога, онде, сте и ви, будући да сте синови обичних жена, богови; па вам спасење лежи на дохват руке. Било како било, а било је: да су многи, придошли у гневу, тражили тог изопаченог у вери ђакона ту у његовој цркви, али многи затечени у њој, који држаше праву веру, по Јеванђељу првих Кападокијских отаца, с нескривеном радошћу саопштише да им је ђакон, пун демонског легиона, одавно на путу за Никеју и да се они усрдно моле Богу да их избави од те беде која у последње време новотари Александријском црквом, рушећи предачка предања, о Господу, који узео тело човечије, победи смрт у Име Свете Тројице и који ће оделити јарце од јагањаца на крају људског времена, у дане Страшнога Суда.

Доле, у самој луци учитељ нас изненади тражећи једрењак за Крит. Држао је веру у тамошњу општину, јер ће сва ова множина једрила, говорио нам је, сигурно окренути своје прамце к обалама које воде Тиру и тиме привући већину путника, што ће само отежавати пловидбу и бити лак плен разним невољама. Но, и пловидба према Криту испаде опасна услед ветрова који дуваше снажно у то доба године с копна према мору, али и брза, јер ће једра на пучини бити њиме испуњена, нагонећи једрењак у жељеном правцу. Старчев суд се показа тачним; она множина једрила одмах окрену према Тиру и Сидону; а ми, гледајући како се њихова једра у даљини беласају као стотине птица небеских, одржасмо молитву на палуби за добар пут браћи нашој, да не допадну гусарских заседа и крвниковог мача. Потом Артемије замоли Господа да сачува малишане његове: Атанасија пореклом из Сидона, Илијаса из Кападокије и мене, Никодима Феничанина, купљеног на александријском тргу робља пре четрнаест година. Ето, ја сам тај који је све то записао (својом пропадљивом десницом која ће, као и перо њено од трске мисирске, отићи у прах и ништа) осам година па нашем повратку из Никеје, али без старог учитеља Артемија Публија чија се душа преселила у вечност.

*

Уз повољан ветар и све срећне околности, само Господу знане, изађосмо крајем прве недеље пловидбе на онај део Крита где нас је сачекало братство које је из Мармарике познавало Артемија. Ту нас обавестише да су неки њихови отишли пут Никеје; а после два дана одмора понудише нам рибарски једрењак чији власник тек беше ушао у веру, и на коме су се, још на острву, видели знаци сумње и колебљивости. Наш учитељ пристаде да будемо део свеопштег провиђења, искушење новог за веру — те ми уђосмо у тај једрењак. Поред нас, власник укрца товар ћупова с маслиновим уљем које беше на пени у Ефесу. Кад оно, тек што испловисмо на пучину, над једрењаком паде ноћ. Мрак и пучина спојише се у једно, а у тишини мркле ноћи без звезда Артемије нам рече: „Све се тако лепо види, какав ли је тек мрак у паклу? Сада ћемо и ми, децо, немајући бољег пакла као искушења од овога који нас је снашао, држати свој ум у њему без очајања, како је говорио Господ наш, јер је срце овога, чије је уље, вероломно и у тајности држи до два господара, и због њега ће море и прождерати овај једрењак.“

Ида не буде по најбољем: у свануће удари такво невреме да нас таласи насукаше на хриди испред Патре. Мокри и прозобли, али срећни због животâ који су нам овом приликом подарени; посматрасмо иверје разбијеног једрењака, е да ли ћемо негде у црним таласима угледати његовог власника? У неко доба, изгубисмо сваку наду за спас тога човека из морских вала, па Артемије реши да се од једрењакових остатака заложити ватра. Видевши страх на нашим лицима, стаде нас храбрити: „Не постоји, децо, та секира ропства која би могла да угрози слободу у Христу Господу! Заложимо затру, она ће нас решити сваке неизвесности.“ А кад плану огањ, учитељ нам рече: „Децо, док грејемо и снажимо удове наше, душе су нам сиромашније за једну кажу из живота светих, зато ћу вам испричати нешто од чега ће ваша срца да творе.“

Али топлина ватре, као благост мајчина, учинила је своје тако да ми, његови ученици, заспасмо. О, велики, драги и богољубиви учитељу наш, с душом у рају, шта ли си нам причао те зоре, крај ватре, на пустом острву? Касније, ми смо у нашем кајању нагађали која би то прича могла бити из живота светих? Илијас је тврдио да је старац приповедао о дванаест несагледивих златних кућа на небесима, у којима живе праведници. Атанасије Сидонац: да је прича била о томе како рајска душа првомученика Стефана путује ка Господу — а ја бејаш с Артемијем; држао ме је за руку, ишли смо кроз некакав кристални дворца док су, свуда око нас, летели ангели.

Мора да су спасили одсјаје наше ватре јер се убрзо појави острвска стража. Док нам је прилазила, онако под оружјем, стража је изгледала страшно. Вирили смо иза Артемијевог огртача дрхтећи од страха. Као хришћани сви скупа бићемо, мислио сам тада, сигурна храна лавовима, али глас учитеља беше дубок и спокојан! „Мир, децо, не бојте се, јер нам ево Господ шаље превоз са ове камене пустиње. Како ћемо ући у њ, тако ћемо изаћи. Нисмо ми те среће да сопственом жртвом, гладним зверима у асени, стекнемо Царство небеско.“ — Стража нас приведе и ми постадосмо робље овдашњег кнеза од Патре. На малом тргу у Патри бисмо убрзо продани и укрцани на овећи галион. Прву ноћ, у утроби његовој, запеvasмо химну Господу. Капетан беше тајни хришћанин; по Артемијевом изгледу, и без певања химне, како нам каза, просуди ко смо — то нам признаде при искрцавању у ефешкој луци, и уз велики прилог замоли учитеља да га спомене у

молитвама својим пред Господом. Старац се дубоко поклони пред њим: „Клањам се пред неугасивим сјајем божанског зрна у теби, брате. Награду коју ми дајеш прилажем за спас оних хришћанских душа којима ће бити потребна твоја помоћ“ — рече му, и дарова га једним освећеним крстићем, направљеним из нашег мармарићанског гаја.

У великом сјајном Ефесу бди невидљива и неразушива Црква ефешка; ту остасмо, одмарајући се у молитви, две недеље код једне од наших општина.

Средином пете недеље пловидбе морем Асијске обале, наша срца беху испуњена усхићењем у веру и циљ пута: на томе путу бејасмо послушници, при руци и у помоћи Артемију Публију, а осећасмо да су над нама раширена крила ангела Господњег.

„Пре него што пожелимо Хиос, искрцаћемо се на њ“ — говорио нам је Артемије. Ами, иако разгорљивог срца, видесмо изразито старчево бледило образа и уплашивши се морске болести која је могла бити кобна за нашег учитеља, стадосмо удвојено да бдимо над њим у молитвама својим.

Кад прамац ефешког једрењака, којим пловисмо, додирну док Хиоске луке пред нашим очима се забеле сва лепота града.Трговине, тушта и тма шатри с воћем, рибарнице, па аренде испуњене козијим месом које је висило о чекрима изнад њихових врата — све је то говорило о богатству острва и његових житеља што се тог дана стицаху са свих страна острва, личећи на голем људски мравињак кога би само једна успешна трговина учинила занавек срећним.

„Не ваља; ово је, децо, мали Вавилон, а где је мамон новца и зарада, ту је вера тања“ — мрмљао је Артемије, више себи у браду него нама. Човек у белој морнарској рубини, морнар код оног капетана који беше наш откупитељ и спаситељ у Патри, поведе нас у један постранит сокак изнад луке, и кроз уску дрвену капију уведе нас пред кућу на два боја.

Георгас Јорга беше име домаћиново.Био је човек црномањаст, пун црвеног и самозадовољног лица. Од имања имао је трговину и крчму а под закуп држао је десетак рибарских чамаца — иако мирјанин, водио је главну реч у хришћанској општини Хиоса. Мора да смо му личили на трговце: одмах је с нама заподену причу о пазару, али га онај морнар из наше пратње повуче у страну и нешто му дошапну, нашто се тренутак касније пред нама нађоше зделе пуне козјег меса и мешина с вином — но, Артемије није прилазио тој трпези. Домаћина збуну овакво држање госта, те једва дочека да старац нешто изустити.Тада Артемије Публије затражи од домаћина да позове водеће људе Назаретске вере.Ускоро се горња соба Георгасове куће испуни хришћанима.

На виђењу с нашим учитељем појавише се Христови официри: све сами чинодејци, с неколико ђакона. Беху то све млади људи и наш старац пред њима заплака. Убрзо, на изненађење и нас самих, Артемије откри том часном скупу како су сви његови пријатељи, и браћа у вери са Хиоса, мртви или расељени по колонијама Јелинским, или продани на грозним галијама гвозденога Рима, или без светла дана у дубоким рудницима Магнезије, после задњег прогона хришћана овде на Хиосу; али да он држи светлу наду у конач дела јер види пристале снаге. При том, ипак, изрази благо чуђење: како то да их води обичан трговац-мирјанин, пред Богом само лаик? Ту је добио стрпљив одговор од тих благих људи, да је због нареченог прогона хришћана ово једна од видљивих општина Хиоса, али да их има још тајних, као и неколико у брдима залеђа који себе називају девственичким жићима, и да њихови најрођенији тешко стижу до њих. Потом ти праведници одржаше заједничку молитву с нама, те се у миру Господњем растасмо.

---

* Не слутећи да ћу, под старе дане, бити у жићу те огромне Цркве на Нитријској Гори, са три палме испред ње; и да ће моје очи гледати сваку добродетелъ блаженог Амуна Нитријскога, чију је душу видео Антоније Велики, кад су је Ангели Господњи примили и узносили на небо. У овој Цркви живљаше пет хиљада монашких душа; она је имала седам хлебарница и пет бунара.Из Нитријске пустиње, суботом и недељом, долазаху још шест стотина отшелника на свету литургију.Црква је имала осам презвитера; и док је жив први презвитер — остали не служе, не суде и не проповедају већ само живе у тиховању исихије.